

Proměňující moc příběhu I.

Jeden rabin, jehož dědeček byl žákem velikého Baal Šem Tova, vyprávěl svým učedníkům: Můj dědeček byl chromý. Jednou ho prosili, aby vyprávěl něco o svém učiteli, a tak jim začal líčit, jak svatý Baal Šem při modlitbě skákal a tančil. Můj dědeček vstal a vyprávěl, a vyprávění ho strhlo natolik, že najednou začal sám skákat a tančit, aby ukázal, jak to dělal mistr. V tu chvíli se uzdravil.

Co je příběh

Něco, co se přihodilo, odehrálo, stalo (lyrická báseň ani filosofická úvaha není příběh)

Příběh je ucelená výpověď, ústrojný celek, uspořádaná konfigurace prvků (událostí a postav), celistvé a neredukovatelné předivo významů, vztahů a souvislostí (i proto slouží jako opora paměti: příběhy vědců a vynálezců ve fyzice či chemii atd.)

Stavební prvky příběhu: události, postavy, dějová osnova (zápletka) plus hledisko vypravěče; příběh drží pohromadě dějovou zápletkou, ta je jeho organizujícím principem, zápletka uspořádává dílčí prvky příběhu do smysluplného celku, příběh je komplexní struktura, jako makromolekula bílkoviny, jako trojrozměrná mapa, jako 3D model reality

Je to cosi jako divadelní hra, která zve diváka (čtenáře, posluchače), aby se stal hercem, aby si zkusil, jaké to je být jednajícím postavou (jako když se role zmocní herce a začne jej měnit k obrazu svému) – četba příběhu je „hra na jako by“

Čtení je „aktivní imaginativní rekonstrukce fikčního světa literárního díla“ (každý čtenář *Pána prstenů* má „svoji“ Středozem)

Sdělení příběhu: 1) model jednání, například něco jako lidové rčení či úsloví (kdo pozdě chodí, sám sobě škodí, bez peněz do hospody nelez, co sám nerad, nečiň druhým, kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá); 2) prostředí, „svět ve tvaru příběhu“

Svět ve tvaru příběhu: projekt světa jako alternativa žitého světa čtenáře, otevírá čtenáři možnosti nového (jiného) sebe-pochopení – i sami sobě totiž rozumíme jako smysluplnému příběhu, svůj život a jeho smysl vyprávíme

Odtud: proměňující účinky způsobené plodnou interakcí (jiskřením) mezi příběhovým světem a žitým světem čtenáře: (často identifikace s kladným hrdinou: Mirek Dušín, Vinnetou, Harry Potter)

Příběhový svět umožňuje ponořit se do příběhu a stát se jeho součástí, „přestěhovat se do něj“, ocitnout se v něm, to mívá iniciační účinky (například když se z „jako by“ stane „kéž by“): po návštěvě příběhového světa člověk není, co býval, vidí svět trochu jinými očima

Ze zkušenosti uvnitř příběhu se může stát kámen do mozaiky utváření osobní identity (toho, jak člověk „vypráví sám sebe“): dětský psycholog Bettelheim: dítě si pohádkami uspořádává vnitřní svět

Proměňující moc příběhu II.

Příběh, identita a proměna

Odkud přicházíme, kdo jsme a kam směřujeme

Mikropříběh: jednotlivá pohádka, anekdota, historka – skládání mikropříběhů – kaminků mozaiky

Makropříběh: kompletní artikulace smyslu lidského života: ocitnout se v příběhu, najít se v něm, stát se jeho pokračováním, jeho aktuálně probíhající kapitolou, například v dějinném příběhu českého národa nebo skautského hnutí nebo katolické církve: celistvé vyjádření smyslu života v příběhové formě

Jak se člověk stane Židem? Tak, že vstoupí do příběhu a stane se jeho pokračováním.

Žalm 78: „Co jsme slyšeli a o čem víme, to, co nám otcové vyprávěli, budeme vyprávět svým synům. Ti to budou dál vyprávět svým potomkům, pokolení, které přijde.“

Příběh v rabínském modelu výchovy: „my jsme tehdy Mojžíšovi nerozuměli“, slavení židovských svátků – ocitnout se v příběhu: aby děti řekly: je to i náš příběh. A staly se jeho pokračováním: sdílená paměť a sdílená naděje: společně odkud a společně kam v dějinách

Narativní útvary ústní lidové slovesnosti (pověsti a pohádky) patří ke kulturní tradici konkrétní pospolitosti: jejich předávání (vyprávění nad postýlkou) jsou podstatným prostředkem předávání kulturní tradice a pouta kolektivní identity (sdíleného my, které drží pospolitost pohromadě)

Už ve starověku: zakládající význam mytického příběhu v archaických kulturách: mytický příběh je pravzor lidských činností (jako je lov, orba, setí a sklizeň), každý národ má svůj zakládající příběh, národní epos, praotec Čech atd.

Božena Němcová: „duše národa je ukryta v pohádkách“: jací jsme

Marián Labuda: každý Slovák je trochu Jánošík

Význam příběhu pro utváření kolektivní a individuální „narativní identity“: osobní identita (odpověď na otázku kdo jsem) se vynořuje z chaotického proudu událostí, zážitků, pocitů, rozhodnutí a okolností převyprávováním. Toto převyprávování (sprádání vláken vlastního příběhového světa) se děje v interakci s „kanonickými příběhy“ dané kulturní tradice. Je to uspořádávání surového materiálu zážitků a vzpomínek do smysluplného vzorce.

Příběh a narativní psychoterapie: dekonstrukce špatných příběhů, návrh alternativních možností převyprávění sebe sama: Příběhy využívané při narativní psychoterapii mohou „léčit patologická zakřivení životního příběhu klienta“. Narativní vzorce v pohádkách mohou být katalyzátorem proměny klienta sebe-obrazu. Virtuální zkušenost klienta prožitá v prostoru pohádkové fabulace v rámci terapeutického sezení může působit blahodárnou proměnu jeho sebe-vztahu. Už ne ošklivé káčátko, už ne hloupý Honza.